

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (pátého senátu)

5. června 2014*

„Článek 101 SFEU — Náhrada škod způsobených kartelovou dohodou zakázanou tímto článkem — Škody vyplývající z vyšší ceny, kterou uplatňuje podnik v důsledku zakázané kartelové dohody, které se sám neúčastní („Umbrella pricing“) — Příčinná souvislost“

Ve věci C-557/12,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Oberster Gerichtshof (Rakousko) ze dne 17. října 2012, došlým Soudnímu dvoru dne 3. prosince 2012, v řízení

Kone AG,

Otis GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

proti

ÖBB-Infrastruktur AG,

SOUDNÍ DVŮR (pátý senát),

ve složení T. von Danwitz, předseda senátu, E. Juhász, A. Rosas (zpravodaj), D. Šváby a C. Vajda, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,

vedoucí soudní kanceláře: V. Tourrès, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 12. prosince 2013,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za Kone AG H. Wollmannem, Rechtsanwalt,

— za Otis GmbH D. Hauckem a E. Hold, Rechtsanwälte,

* Jednací jazyk: němčina.

- za Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH a Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH A. Traugottem a S. Rieglerem, Rechtsanwälte,
- za ThyssenKrupp Aufzüge GmbH A. Reidlingerem, T. Kustorem a E. Rittenauer, Rechtsanwälte,
- za ÖBB-Infrastruktur AG A. Eggerem, Rechtsanwalt,
- za rakouskou vládu C. Pesendorfer, jako zmocněnkyní,
- za italskou vládu G. Palmieri, jako zmocněnkyní, ve spolupráci s P. Gentilim, avvocato dello Stato,
- za Evropskou komisi G. Meessenem a P. Van Nuffelem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 30. ledna 2014,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článku 101 SFEU.
- 2 Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi Kone AG (dále jen „Kone“), Otis GmbH (dále jen „Otis“), Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (dále jen „Schindler Aufzüge und Fahrtreppen“), Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH (dále jen „Schindler Liegenschaftsverwaltung“) a ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (dále jen „ThyssenKrupp Aufzüge“), podniky, které se účastnily kartelových dohod o montáži a údržbě výtahů a eskalátorů v řadě členských států na straně jedné a ÖBB-Infrastruktur AG (dále jen „ÖBB-Infrastruktur“), dceřiné společnosti Österreichische Bundesbahnen (Rakouské železnice), na straně druhé ohledně možnosti domáhat se náhrady škody, která vznikla z důvodu zvýšených cen uplatňovaných při uzavírání smluv s podniky, které se neúčastnily těchto kartelových dohod.

Právní rámec

- 3 Ustanovení § 1295 rakouského obecného občanského zákoníku (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen „ABGB“) zní takto:

„Každý má právo požadovat náhradu škody od osoby, která ji svým jednáním zavinila; škoda může být způsobena porušením smluvní povinnosti nebo se ke smlouvě nevztahovat.“
- 4 V souladu s § 1311 druhou větou ABGB za způsobenou škodu odpovídá ten, kdo „porušil zákon, jehož cílem je předcházení náhodným škodám“ („ochranná norma“).

Spor v původním řízení a předběžná otázka

- 5 Přínejmenším od 80. let uplatňovaly společnosti Kone, Otis, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen, Schindler Liegenschaftsverwaltung a ThyssenKrupp Aufzüge v několika členských státech v širokém rozsahu dohodu o rozdělení trhu s výtahy a eskalátory.
- 6 Evropská komise uložila dne 21. února 2007 společně Kone, Otis, Schindler Aufzüge und Fahrtreppen a Schindler Liegenschaftsverwaltung pokutu v celkové výši 992 milionů eur z důvodu jejich účasti na kartelových dohodách o montáži a údržbě výtahů a eskalátorů v Belgii, Německu, Lucembursku a Nizozemsku.

- 7 Oberster Gerichtshof jakožto odvolací soud v kartelových věcech rozsudkem ze dne 8. října 2008 potvrdil usnesení Kartellgericht (kartelového soudu) ze dne 14. prosince 2007, kterým tento soud uložil pokuty společností Kone, Otis a Schindler Aufzüge und Fahrtreppen, jakož i dvěma dalším společnostmi. Jelikož se společnost ThyssenKrupp Aufzüge rozhodla svědčit, aby se na ni vztahovala shovívavost, tento podnik se neúčastnil řízení ve věci kartelového práva.
- 8 Cílem kartelové dohody dotčené v původním řízení (dále jen „dotčená kartelová dohoda“) bylo zajistit upřednostněnému podniku cenu, která byla vyšší než cena, kterou by mohl uplatnit za běžných podmínek hospodářské soutěže. Tato dohoda narušila trh, a zejména vývoj cen oproti vývoji cen, který by nastal za takových podmínek.
- 9 Podle předkládajícího soudu se účastníci této kartelové dohody snažili dosáhnout koordinace u více než poloviny obchodního objemu nových zařízení na celém rakouském území. Více než polovina dotčených projektů byla zadána na základě společné dohody, takže se jednání ve vzájemné shodě vztahovalo nejméně na třetinu objemu trhu. Přibližně dvě třetiny dohodnutých projektů se uskutečnily podle plánu. U třetiny případů získaly zakázku buď třetí podniky (subjekty, které se neúčastnily kartelové dohody), nebo některý z účastníků kartelové dohody, který nedodržel dohodnuté postupy přidělování a nabídl nižší cenu. Bylo rovněž konstatováno přidělování projektů na základě společné dohody na bilaterální úrovni. Z důvodu chování účastníků dotčené kartelové dohody se ani v posledních letech před rokem 2004 tržní ceny téměř nezměnily a podíly dotčených osob na trhu zůstaly přibližně stejné.
- 10 ÖBB-Infrastruktur, která poukazuje na „účinek cenového deštníku“ („umbrella effect“), požaduje od žalobkyň v původním řízení náhradu škody vyčíslenou na 1 839 239,74 eur, která jí vznikla tím, že od třetích podniků, které nebyly účastníky dotčené kartelové dohody, koupila výtahy a eskalátory za cenu vyšší, než by byla stanovena, kdyby tato kartelová dohoda neexistovala, protože tyto třetí podniky využily existenci kartelové dohody, aby stanovily ceny na vyšší úrovni.
- 11 Soud prvního stupně žádost ÖBB Infrastruktur zamítl, ale odvolací soud jí vyhověl.
- 12 Oberster Gerichtshof, na který se obrátily žalobkyně v původním řízení, se zamýšlí nad podmínkami vzniku odpovědnosti účastníků kartelové dohody s ohledem na článek 101 SFEU a judikaturu Soudního dvora, zejména rozsudky Courage a Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465); Manfredi a další (C-295/04 až C-298/04, EU:C:2006:461), jakož i Pfeiderer (C-360/09, EU:C:2011:389).
- 13 Podle judikatury rakouských soudů musí osoba, která požaduje náhradu škody na základě mimosmluvní odpovědnosti, prokázat přiměřenou příčinnou souvislost a protiprávnost, to znamená porušení ochranné normy ve smyslu § 1311 ABGB.
- 14 Předkládající soud uvádí, že při použití pojmu „přiměřená příčinná souvislost“ musí původce škody nahradit veškeré následky, včetně nahodilých, s jejichž možností mohl teoreticky počítat; neodpovídá však za náhradu atypických následků. Podle uvedeného soudu platí, že pokud má podnik, který není účastníkem kartelové dohody, prospěch z účinku cenového deštníku, neexistuje přiměřená příčinná souvislost mezi kartelovou dohodou a škodou případně vzniklou kupujícímu, protože se jedná o nepřímou škodu v důsledku vedlejšího účinku nezávislého rozhodnutí, které přijala osoba neúčastnící se kartelové dohody na základě vlastních podnikatelských úvah. Podle předkládajícího soudu se má za to, že účinek, který má situace na trhu ovlivněném účastníky kartelové dohody na konkurenta, jeho hospodářské výsledky, které vyvodí ve vztahu ke svému podniku a výrobkům, a na podnikatelská rozhodnutí týkající se zejména tvorby cen, která potom přijme, záleží do značné míry na množství faktorů, které s touto kartelovou dohodou nesouvisí.
- 15 Pokud jde o otázku protiprávnosti, Oberster Gerichtshof rozhodl, že podle teorie o ochranném účelu právní normy může způsobení majetkové škody zakládat povinnost náhrady škody pouze tehdy, pokud protiprávnost poškození vyplývá z porušení smluvních povinností, absolutních práv nebo ochranných norem. Rozhodující je tedy otázka, zda bylo účelem normy, kterou porušil subjekt, jenž způsobil

škodu, ochrana zájmů poškozeného. Tak tomu není v případě praxe cen v rámci cenového deštníku („umbrella pricing“), která nezahrnuje žádný vztah protiprávnosti. Protiprávní jednání účastníků kartelové dohody je zaměřeno na poškození osob, které jejich výrobky kupují za jimi uplatňované uměle zvýšené ceny. Škoda způsobená cenovým deštníkem vznikne jen jako vedlejší účinek samostatného rozhodnutí subjektu, který není účastníkem této kartelové dohody, přijatého na základě vlastních podnikatelských úvah.

16 Předkládající soud zdůrazňuje, že na otázku, zda má být podle unijního práva přiznána náhrada škody vyplývající z účinku cenového deštníku, existují v rakouské i německé odborné literatuře rozporné odpovědi. Vzhledem k přednosti unijního práva má položená otázka rozhodující význam, protože existuje pochybnost, zda je zamítnutí nároku na náhradu škody slučitelné se zásadou efektivitativy stanovenou Soudním dvorem.

17 V důsledku toho se Oberster Gerichtshof rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být článek 101 SFEU (článek 81 ES, článek 85 Smlouvy o ES) vykládán v tom smyslu, že se každý může domáhat na účastníkovi kartelu i té náhrady škody, kterou mu způsobil subjekt, který nebyl účastníkem kartelu, ale pod vlivem zvýšených tržních cen zvyšuje ceny svých výrobků v míře větší, než by činil bez existence kartelu („umbrella-pricing“), takže zásada efektivitativy, kterou formuloval Soudní dvůr [...], vyžaduje přiznání nároku podle vnitrostátního práva?“

K předběžné otázce

18 Vzhledem k tomu, že mají články 85 Smlouvy o ES, 81 ES a 101 SFEU do značné míry stejný obsah, bude níže odkazováno pouze na v současné době platný článek 101 SFEU.

19 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda článek 101 SFEU brání výkladu a použití práva členského státu, podle kterého je z právních důvodů kategoricky vyloučeno, aby byly podniky, které jsou účastníky kartelové dohody, občanskoprávně odpovědné za škody, které vyplývají z cen, které podnik neúčastníci se této kartelové dohody stanovil pod vlivem jejich činností na vyšší úrovni, než jaká by byla uplatňována při neexistenci kartelové dohody.

20 Je třeba připomenout, že čl. 101 odst. 1 SFEU a článek 102 SFEU mají přímé účinky ve vztazích mezi jednotlivci a zakládají práva jednotlivců jako procesních subjektů, která musí vnitrostátní soudy chránit (viz rozsudky BRT a Sociétés belge des auteurs, compositeurs et éditeurs, 127/73, EU:C:1974:25, bod 16; Courage a Crehan, EU:C:2001:465, bod 23, jakož i Manfredi a další, EU:C:2006:461, bod 39).

21 Plná účinnost článku 101 SFEU a obzvláště užitečný účinek zákazu stanoveného v jeho odstavci 1 by byly ohroženy, kdyby se nemohl každý domáhat náhrady škody, jež mu měla být způsobena smlouvou nebo jednáním, které mohou omezovat nebo narušovat hospodářskou soutěž (rozsudky Courage a Crehan, EU:C:2001:465, bod 26; Manfredi a další, EU:C:2006:461, bod 60; Otis a další, C-199/11, EU:C:2012:684, bod 41, jakož i Donau Chemie a další, C-536/11, EU:C:2013:366, bod 21).

22 Každá osoba je tak oprávněna se domáhat náhrady vzniklé újmy, je-li dána příčinná souvislost mezi uvedenou újmou a kartelovou dohodou nebo praktikou zakázanou článkem 101 SFEU (rozsudky Manfredi a další, EU:C:2006:461, bod 61, jakož i a Otis a další, EU:C:2012:684, bod 43).

23 Právo každé osoby se domáhat náhrady takové škody tak posiluje funkčnost unijních pravidel hospodářské soutěže a odrazuje od často utajovaných dohod nebo praktik, které mohou omezovat nebo narušovat hospodářskou soutěž, čímž přispívá k zachování účinné hospodářské soutěže

v Evropské unii (rozsudky Courage a Crehan, EU:C:2001:465, bod 27; Manfredi a další, EU:C:2006:461, bod 91; Pfleiderer, EU:C:2011:389, bod 29; Otis a další, EU:C:2012:684, bod 42, jakož i Donau Chemie a další, EU:C:2013:366, bod 23).

- 24 Při neexistenci unijní právní úpravy v této oblasti přísluší vnitrostátnímu právnímu řádu každého členského státu, aby upravil procesní podmínky výkonu tohoto práva požadovat náhradu škody vyplývající z kartelové dohody nebo jednání zakázaného článkem 101 SFEU, včetně podmínek použití pojmu „příčinná souvislost“, za předpokladu, že jsou dodrženy zásady rovnocennosti a efektivity (rozsudek Manfredi a další, EU:C:2006:461, bod 64).
- 25 Pravidla, která se uplatní na žaloby určené k zajištění ochrany práv, jež jednotlivci vyvozují z přímého účinku unijního práva, tak nesmějí být méně příznivá než ta, která se týkají obdobných žalob vnitrostátní povahy (zásada rovnocennosti), a nesmějí v praxi znemožňovat nebo nadměrně ztěžovat výkon práv přiznaných unijním právním řádem (zásada efektivity) (viz rozsudky Courage a Crehan, EU:C:2001:465, bod 29; Manfredi a další, EU:C:2006:461, bod 62, Pfleiderer, EU:C:2011:389, bod 24, jakož i Donau Chemie a další, EU:C:2013:366, bod 27).
- 26 V tomto ohledu, a zvláště v oblasti práva hospodářské soutěže nesmějí tato pravidla bránit účinnému uplatňování článků 101 SFEU a 102 SFEU (viz rozsudky VEBIC, C-439/08, EU:C:2010:739, bod 57; Pfleiderer, EU:C:2011:389, bod 24, jakož i Donau Chemie a další, EU:C:2013:366, bod 27).
- 27 Ve věci v původním řízení ÖBB-Infrastruktur tvrdí, že část škody, kterou utrpěla, byla způsobena dotčenou kartelovou dohodou, která umožnila zachování tržních cen na tak vysoké úrovni, že konkurenti, kteří nebyli účastníky této kartelové dohody, mohli sami vyvodit výhodu z těchto vyšších tržních cen v porovnání s cenami v případě neexistence uvedené kartelové dohody, ať už ve formě ziskové marže nebo jednoduše ve formě setrvání na trhu, pokud by struktura nákladů byla taková, že by za běžných podmínek hospodářské soutěže byli vytlačeni z trhu.
- 28 Zúčastněné strany, které předložily vyjádření před Soudním dvorem, nezpochybňují, že takový fenomén cenového deštníku („umbrella pricing“) se za určitých okolností uznává jako jeden z možných důsledků kartelové dohody. Žalobkyně v původním řízení naproti tomu především zpochybňují možnost vykládat unijní právo v tom smyslu, že připouští žádosti o náhradu škody založené na existenci cenového deštníku („umbrella claims“).
- 29 V tomto ohledu je třeba uvést, že tržní cena je jedním ze základních prvků, které podnik zohledňuje, když určuje ceny, za které nabízí své výrobky nebo služby. Jestliže kartelová dohoda vede k zachování uměle zvýšené ceny za určité výrobky a jsou splněny určité tržní podmínky týkající se zejména povahy výrobku nebo velikosti trhu pokrytého touto kartelovou dohodou, nelze vyloučit, že se konkurenční podniky stojící mimo kartelové dohody rozhodnou stanovit vyšší cenu nabídky, než jakou by uplatňovaly za běžných podmínek hospodářské soutěže, to znamená při neexistenci uvedené kartelové dohody. V takovém kontextu je sice určení ceny nabídky považováno za čistě samostatné rozhodnutí přijaté podnikem, který se neúčastnil kartelové dohody, nicméně je třeba konstatovat, že toto rozhodnutí mohlo být přijato s ohledem na tržní cenu zkrácenou touto kartelovou dohodou, a v důsledku toho v rozporu s pravidly hospodářské soutěže.
- 30 Z toho vyplývá, že oproti tvrzením společností Schindler Aufzüge und Fahrtreppen a Schindler Liegenschaftsverwaltung patří skutečnost, že zákazníkovi podniku, který se neúčastnil kartelové dohody, ale který měl prospěch z hospodářských podmínek cenového deštníku, vznikla škoda z důvodu vyšší ceny nabídky v porovnání s cenou v případě neexistence této kartelové dohody, k možným důsledkům uvedené kartelové dohody, o nichž její účastníci museli vědět.
- 31 Pokud jde o vnitrostátní právní úpravu dotčenou v původním řízení, z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že rakouské právo kategoricky vylučuje nárok na náhradu škody v takové situaci, jaká je dotčena v projednávaném případě, z toho důvodu, že příčinná souvislost mezi vzniklou škodou

a dotyčnou kartelovou dohodou je v případě neexistence smluvního vztahu s účastníkem této kartelové dohody považována za přerušenu samostatným rozhodnutím podniku, který se uvedené kartelové dohody neúčastnil, ale v důsledku existence této dohody určil cenu v rámci cenového deštníku („umbrella pricing“).

- 32 Je pravda, jak bylo připomenuto v bodě 24 tohoto rozsudku, že v zásadě přísluší vnitrostátnímu právnímu řádu každého členského státu, aby upravil pravidla použití pojmu „příčinná souvislost“. Nicméně z judikatury Soudního dvora citované v bodě 26 tohoto rozsudku vyplývá, že tato vnitrostátní pravidla musí zajistit plnou účinnost unijního práva hospodářské soutěže (v tomto smyslu viz rozsudek VEBIC, EU:C:2010:739, bod 63). Tato pravidla tak musí konkrétně zohlednit cíl sledovaný článkem 101 SFEU, kterým je zajistit udržení účinné a nenarušené hospodářské soutěže na vnitřním trhu, jakož i cen stanovených na základě volné hospodářské soutěže. Za těchto podmínek Soudní dvůr rozhodl, že vnitrostátní pravidla musí každému přiznat právo na náhradu vzniklé škody, jak bylo připomenuto v bodě 22 tohoto rozsudku.
- 33 Plná účinnost článku 101 SFEU by však byla ohrožena, pokud by právo každé osoby domáhat se náhrady vzniklé škody bylo vnitrostátním právem kategoricky a bez ohledu na zvláštní okolnosti projednávaného případu podmíněno existencí přímé příčinné souvislosti a vyloučeno z důvodu, že dotčená osoba nebyla v smluvním vztahu s účastníkem kartelové dohody, ale s podnikem, který se jí neúčastnil, ale jehož cenová politika je důsledkem kartelové dohody, která přispěla k narušení mechanismů tvorby cen na konkurenčních trzích.
- 34 V důsledku toho může oběť cenového deštníku („umbrella pricing“) získat od účastníků kartelové dohody náhradu vzniklé škody, přestože ona sama s nimi nebyla ve smluvním vztahu, jestliže se prokáže, že tato kartelová dohoda mohla vzhledem k okolnostem projednávaného případu, a zejména zvláštnostem dotčeného trhu mít za následek použití cenového deštníku třetími osobami jednajícími samostatně a že o těchto okolnostech a zvláštnostech museli účastníci uvedené kartelové dohody vědět. Je věcí předkládajícího soudu, aby ověřil, zda jsou tyto podmínky splněny.
- 35 Společnosti Kone a Otis uvádějí, že žalobami na náhradu škody vzniklé z důvodu zvýšených cen, které vyplývají z existence cenového deštníku, je požadována náhrada škody mající povahu sankce, jelikož škoda, která vznikla ÖBB-Infrastruktur, nevedla k obohacení žalobkyň v původním řízení. Je však třeba uvést, že pravidla v oblasti mimosmluvní odpovědnosti nečiní vyšší nahraditelné škody závislou na zisku dosaženém osobou, která škodu způsobila.
- 36 Uvedené žalobkyně dále tvrdí, že takové škody mohou dotyčné podniky odradit od toho, aby orgánům pro hospodářskou soutěž pomáhaly při vyšetřování věcí, což by bylo v rozporu se zásadou efektivity. Je však třeba připomenout, že program shovívavosti je programem zavedeným Komisí prostřednictvím oznámení o ochraně před pokutami a snížení pokut v případech kartelů (Úř. věst. C 298, s. 17), který nemá legislativní sílu a není pro členské státy závazný (rozsudek Pfeiderer, EU:C:2011:389, bod 21). V důsledku toho tento program shovívavosti nemůže zbavit jednotlivce práva získat u vnitrostátních soudů náhradu škody vzniklou porušením článku 101 SFEU.
- 37 S ohledem na všechny předcházející úvahy je třeba na položenou otázku odpovědět tak, že článek 101 SFEU musí být vykládán v tom smyslu, že brání výkladu a použití vnitrostátního práva členského státu, podle kterého je z právních důvodů kategoricky vyloučeno, aby byly podniky, které jsou účastníky kartelové dohody, občanskoprávně odpovědné za škody, které vyplývají z cen, které podnik neúčastníci se této kartelové dohody stanovil pod vlivem jejich činností na vyšší úrovni, než jaká by byla uplatňována při neexistenci kartelové dohody.

K nákladům řízení

- 38 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (pátý senát) rozhodl takto:

Článek 101 SFEU musí být vykládán v tom smyslu, že brání výkladu a použití vnitrostátního práva členského státu, podle kterého je z právních důvodů kategoricky vyloučeno, aby podniky, které jsou účastníky kartelové dohody, byly občanskoprávně odpovědné za škody, které vyplývají z cen, které podnik neúčastníci se této kartelové dohody stanovil pod vlivem jejich činností na vyšší úrovni, než jaká by byla uplatňována při neexistenci kartelové dohody.

Podpisy.